

О.В. КНЕЙСЛЕР

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ВИХІДНОГО ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Досліджено проблемні тенденції, притаманні ринку вихідного перестраховання України. Проаналізовано діючу практику вихідного перестраховання ризиків з видів загального страхування та страхування життя, визначено позитивні й негативні аспекти функціонування перестраховального ринку. Запропоновано перспективи розвитку вітчизняного ринку вихідного перестраховання.

Исследованы проблемные тенденции, присущие рынку исходящего перестрахования Украины. Проанализировано действующую практику исходящего перестрахования рисков по видам общего страхования и страхования жизни, определено позитивные и негативные аспекты функционирования перестраховочного рынка. Предложено перспективы развития отечественного рынка исходящего перестрахования.

The problem trends specific to the outgoing reinsurance market of Ukraine are investigated. The practice of the outgoing reinsurance of general insurance and life insurance are analyzed. The author defines positive and negative aspects of reinsurance market. Prospects of development of the national market of outgoing reinsurance are determined.

Ключові слова: вихідне перестраховання, ринок перестраховання, перестраховальні премії, перестраховальні виплати, перестраховальна ємність.

Постановка проблеми. Трансформація суспільних відносин, що супроводжується розвитком підприємницької діяльності та зростанням ступеню підприємницького ризику, формуванням конкурентного середовища,

підвищенням ризиковості функціонування страхового ринку в умовах невизначеності, низьким рівнем його фінансової ємності та капіталізації, створює об'єктивні передумови для розвитку ринку перестрахування. Водночас становлення вітчизняного ринку перестрахування відбувається в умовах: нестабільності політичних і економічних відносин у суспільстві; відсутності нормативно-правових актів, що регулюють перестраховальні відносини; неадекватності страхового законодавства завданням і рівню економічних реформ; фінансової кризи і скорочення інвестицій; низького рівня страхової культури, матеріального добробуту населення та його соціального забезпечення. Поглиблюються зазначені вище проблеми функціонування перестраховального ринку поширенням псевдоперестрахових операцій, які негативно впливають на його розвиток та створюють загрози щодо убезпечення страхового ринку як складової фінансової безпеки держави. Відповідно актуальним є дослідження сучасних тенденцій та визначення пріоритетів розвитку ринку перестрахування України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем перестраховальної діяльності присвятили свої праці, як вітчизняні, так і зарубіжні науковці: О. Козьменко [1], Л. Нечипорук [2], І. Постнікова [3], Н. Ткаченко [4]. Водночас, недостатньо дослідженими є сучасні реалії функціонування ринку вихідного перестрахування, його проблемні тенденції та перспективи розвитку.

Метою статті є визначення основних проблем ринку вихідного перестрахування та шляхів їх вирішення в умовах кризових явищ національної економіки.

Виклад основного матеріалу. З метою дослідження тенденцій розвитку ринку вихідного перестрахування проаналізуємо динаміку його структури за сферою діяльності перестраховальників (за обсягом премій) (табл. 1).

Таблиця 1

**Обсяг і частка вихідного перестраховання у валових страхових преміях
впродовж 2005-2010 рр. [5]**

Рік	Загальне страхування			Страховання життя		
	Обсяг валових страхових премій, млн. грн.	Обсяг премій, переданих у перестраховання, млн. грн.	Частка вихідного перестраховання у валових страхових преміях, %	Обсяг валових страхових премій, млн. грн.	Обсяг премій, переданих у перестраховання, млн. грн.	Частка вихідного перестраховання у валових страхових преміях, %
2005	12532,2	6001,8	47,9	321,3	45,2	14,1
2006	13379,2	5583,9	41,7	450,8	37,8	8,4
2007	17224,3	6381,9	37,1	783,9	42,0	5,4
2008	22913,0	9005,5	39,3	1095,5	59,1	5,4
2009	19614,7	8844,1	45,1	827,3	44,3	5,3
2010	22175,2	10706,1	48,3	906,5	39,1	4,3

Проведений аналіз засвідчує наступні тенденції:

1. Динаміка зростання обсягу премій, переданих у перестраховання, аналогічна змінам у нарощуванні валових страхових премій. Так, величина перестраховувальних премій за ризиковим страхуванням зростає від 6001,8 млн. грн. в 2005 році до 9005,5 млн. грн. в 2008 році (в 1,5 разів), однак знижується в 2009 році до 8844,1 млн. грн. та збільшується в 2010 році до 10706,1 млн. грн. (в 1,2 разів). Відповідна тенденція є очевидною в умовах світової фінансово-економічної кризи 2008 року, що негативно позначилася на розвитку ринку страхування і перестраховання. Спостерігається зниження частки вихідного перестраховання за видами ризикового страхування від 47,9% в 2005 році до 39,3% в 2008 році, незважаючи на збільшення його обсягів за цей період. Така динаміка зумовлена скороченням “схемного” страхування та відповідно перестраховання фінансових ризиків внаслідок підвищення вимог до проведення операцій з перестраховиками-нерезидентами із прийняттям Постанови КМУ №124 “Про порядок та вимоги щодо здійснення

перестраховання у страховика (перестраховика) - нерезидента” від 4 лютого 2004 року [6].

Водночас зростання частки вихідного перестраховання за страхуванням іншим, ніж страхування життя, впродовж 2008-2010 рр. (від 39,3% до 48,3%) відбувається за рахунок внутрішнього перестраховання, що є позитивною тенденцією розвитку вітчизняного перестраховального ринку та пояснюється незначним підвищенням капіталізації перестраховиків. Позитивним аспектом вважаємо те, що рівень частки перестраховувальних премій в 2010 році перевищив її рівень 2005 року, що свідчить про якісні зрушення на ринку перестраховання та розвиток його класичного сегменту.

2. Досить низькою є частка вихідного перестраховання з страхування життя у сукупності валових премій страхового ринку із тенденцією до скорочення більше, ніж у 3 рази впродовж 2005-2010 рр. (від 14,1% до 4,3%). Така негативна динаміка зумовлена зниженням обсягів валових премій та премій, переданих у перестраховання, за цим видом страхування. Чинником відповідної тенденції є низький рівень розвитку страхування життя в Україні, що ускладнюється у контексті впливу негативних макроекономічних чинників в умовах світової фінансово-економічної кризи. Відтак, очевидною є динаміка структури ринку перестраховання за сферою діяльності перестраховувальників, за якої вихідне перестраховання за ризиковим страхуванням займає левову частку в структурі перестраховувальних премій, на відміну від страхування життя: понад 99% впродовж 2005-2010 рр. (табл. 2). З огляду на це, внутрішній ринок перестраховання є практично повністю ринком перестраховання ризиків з страхування іншого, ніж страхування життя.

З метою більш детального дослідження процесів, які відбуваються на ринку перестраховання, визначення основних тенденцій його функціонування проаналізуємо структуру ринку вихідного перестраховання за галузями страхування, формами його проведення та конкретними видами страхових послуг.

Таблиця 2

**Структура ринку вихідного перестраховання за сферою діяльності
перестраховальників у 2005-2010 рр. [5]**

Рік	Загальне страхування	Страхування життя
	Частка вихідного перестраховання у перестраховальних преміях, %	Частка вихідного перестраховання у перестраховальних преміях, %
2005	99,2	0,8
2006	99,3	0,7
2007	99,3	0,7
2008	99,3	0,7
2009	99,5	0,5
2010	99,6	0,4

Структурно ринок перестраховання ризиків за галузями і видами страхування іншого, ніж страхування життя, виглядає наступним чином: у валових страхових преміях за окремими галузями ризикового страхування найбільша частка вихідного перестраховання належить добровільному страхуванню відповідальності (більше 50% премій за ним передається у перестраховання) із нерівномірною динамікою його розвитку. Так, якщо у 2005-2008рр. частка перестраховання ризиків за добровільним страхуванням відповідальності у співвідношенні до валових страхових премій зростає від 55,3% до 62,7%, то за 2008-2010 рр. - знижується від 62,7% до 53,3%.

Відповідну тенденцію зумовлює динаміка розвитку страхування відповідальності перед третіми особами, обсяг перестраховальної премії за яким зростає від 241 млн. грн. в 2005 році до 598,6 млн. грн. в 2008 році та зменшується до 546,4 млн. грн. в 2010 році, займаючи у структурі премій з перестраховання за добровільними видами страхування незначну частку - 4,2%-7,5%. Водночас впродовж 2008-2010 рр. збільшується частка премій, переданих у перестраховання, за добровільним майновим страхуванням від

43,4% до 57,4%. Чинником, що визначає відповідну динаміку, є значний обсяг і висока частка перестраховування фінансових ризиків у валових преміях, яка зростає від 67,5% в 2005 році до 77,2% в 2010 році. Отже, в 2010 році більше половини страхових ризиків з добровільного майнового страхування та страхування відповідальності передається у перестраховування. Така тенденція на ринку перестраховування є очевидною, зважаючи на ризиковий характер цих видів страхування. Натомість, меншим рівнем ризику характеризується добровільне особисте страхування та недержавне обов'язкове страхування, за якими лише 10%-20% страхових премій, належні перестраховикам.

Проаналізувавши структуру перестраховувальних премій за галузями і видами страхування іншого, ніж страхування життя, впродовж 2005-2010 рр. зазначимо наступні тенденції розвитку ринку вихідного перестраховування: у розрізі галузей ризикового страхування найбільшу частку у структурі премій з перестраховування займає добровільне майнове страхування - близько 90%. При цьому, якщо у 2005 році у структурі перестраховувальних премій переважаючими були премії, передані за страхуванням фінансових ризиків (45,2%), то в 2010 році - їм належить 20,8%, тоді як 31% - преміям з страхування майна, 20,9% - з страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ. Відповідно перестраховування ризиків за цими трьома видами добровільного майнового страхування в 2010 році займає найбільшу частку у величині перестраховувальних премій за добровільними видами страхування (69,6%).

Незважаючи на високу частку вихідного перестраховування ризиків з добровільного страхування відповідальності, його питома вага у структурі перестраховувальних премій є досить низькою і складає 4,3%-7,4%. Така динаміка аналогічна основним тенденціям розвитку цієї галузі страхового ринку, для якої характерні незначні обсяги страхових надходжень порівняно з добровільним майновим страхуванням. Лише 2% займає добровільне особисте страхування у структурі перестраховувальних премій, що є очевидним негативним аспектом розвитку страхового і перестраховувального ринків.

Якщо ж проаналізувати динаміку розподілу ринку вихідного перестраховання ризиків за обов'язковими видами страхування (крім страхування життя) за 2005-2010 рр., то відзначимо, що найбільшу частку перестраховальних премій забезпечує авіаційне страхування цивільної авіації із тенденцією до зростання - від 44,6% до 52,6%. Поясненням цього є високий ступінь ризику авіаційного страхування, що супроводжується значними збитками у разі настання страхових випадків.

З метою більш ретельного дослідження розвитку вітчизняного ринку вихідного перестраховання та виявлення основних тенденцій його функціонування проаналізуємо динаміку ринку в розрізі галузей страхування з виокремленням зовнішньої і внутрішньої складових. Відповідно у 2005-2010 році за усіма галузями ризикового страхування близько 90% страхових премій передається у внутрішнє перестраховання. Тобто, переважаюча більшість договорів перестраховання укладається з вітчизняними перестраховиками, що зумовлено посиленням нормативних вимог до рейтингів перестраховиків-нерезидентів та скороченням обсягів зовнішнього перестраховання. Найвищу частку внутрішнього вихідного перестраховання забезпечує добровільне майнове страхування (коливається від 30,3% до 40,1%), тоді як добровільне страхування відповідальності - лише 1,8%-2,6%, добровільне особисте страхування - 0,4%-0,8%. При цьому спостерігається нерівномірна динаміка розподілу ринку, для якої характерне зниження частки вихідного перестраховання у валових преміях практично за усіма галузями страхування впродовж 2005-2007рр., та її зростання у 2008-2010рр. Відповідна тенденція свідчить про якісні зрушення на ринку внутрішнього перестраховання та розвиток його класичного сегменту, посилення контролю за вивозом коштів поза межі країни та збереженням їх в національній економіці, формування гарантій повернення страхових капіталів та виконання зобов'язань страховиків у разі настання страхових подій.

Ефективність функціонування ринку вихідного перестраховання характеризується рівнем перестраховальних виплат за договорами, переданими у перестраховання, який визначає доцільність проведення перестраховання як джерела захисту майнових інтересів страховиків. Відтак, проаналізуємо частку перестраховиків у страхових виплатах та коефіцієнт виплат за договорами вихідного перестраховання.

Характеризуючи динаміку страхових виплат за договорами вихідного перестраховання у розрізі загального страхування впродовж 2005-2009 рр., зазначимо, що із зростанням обсягу перестраховальних премій від 6001,8 млн. грн. до 8844,1 млн. грн. (на 147,4%) збільшується величина виплат, компенсованих перестраховиками, за цими договорами від 397,3 млн. грн. до 942,9 млн. грн. (на 237,3%). Значно вищі темпи нарощування виплат порівняно із переданими преміями за договорами перестраховання зумовлюють підвищення коефіцієнта виплат за вихідним перестрахованням від 6,7% в 2005 році до 10,7% в 2009 році. Це є позитивною динамікою, яка характеризує зростання ролі перестраховання у діяльності страховиків.

Серед основних видів страхування, що забезпечують відповідну динаміку виплат за договорами вихідного перестраховання, виокремимо страхування фінансових ризиків у галузі добровільного майнового страхування (частка виплат, компенсованих перестраховиками, за цим видом страхування зростає від 40% в 2005 році до 57% в 2009 році). Причиною цьому є висока збитковість страхування фінансових ризиків, а різке підвищення рівня страхових виплат за цим видом страхування до 85% в 2009 році викликало необхідність їх компенсації вітчизняними перестраховиками, у перестраховання яким було передано більшу частину перестраховальних премій.

Значну частку у структурі портфеля виплат перестраховиків у 2005-2009 рр. займає страхування наземного транспорту (крім залізничного). Однак, якщо в 2005 році питома вага цього виду страхування у перестраховальних виплатах сягає 38%, то в 2009 році - знижується до 24%. Чинником такої динаміки є

зниження частки страхових відшкодувань, компенсованих перестраховиками, за страхуванням наземного транспорту в 2009 році майже у два рази порівняно з 2008 роком (від 401,0 млн. грн. до 229,3 млн. грн.), незважаючи на зростання рівня страхових виплат (від 47% в 2005 році до 62% в 2009 році). Аналогічна тенденція зберігається і в 2010 році, за якої обсяг перестраховувальних виплат з перестрашування наземного транспорту зменшується до 183,3 млн. грн. (в 1,3 разів) паралельно із зростанням частки страхових премій, переданих у перестрашування в 1,3 разів, що зумовлено скороченням коефіцієнта страхових виплат до 47% і є свідченням зниження рівня збитковості цього виду страхування. Такий аспект розвитку страхування транспортних засобів пояснюється декількома причинами.

По-перше, в Україні, починаючи з 2008 року спостерігається позитивна динаміка скорочення аварійності за усіма видами ДТП, а в 2010 році знижується практично на 50% [7]. По-друге, негативним фактором є зменшення рівня охоплення наземного транспорту страхуванням внаслідок припинення програм автокредитування та дестабілізації банківської системи, зниженням доходів і платоспроможності страхувальників, девальвації української гривні в умовах фінансово-економічної кризи.

У 2010 році прослідковується динаміка, відповідно до якої частка перестраховиків у страхових виплатах знижується практично в два рази порівняно з 2009 роком. Різке скорочення виплат, компенсованих перестраховиками за договорами страхування фінансових ризиків, на фоні нарощування перестраховувальних премій в 2010 році (в 6,4 разів) зумовлює зменшення коефіцієнта перестраховувальних виплат від 10,7% до 4,6%. Зазначимо, що в 2010 році у структурі виплат за договорами вихідного перестрашування близько 60% займає добровільне майнове страхування в частині страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (37%) і страхування наземного транспорту (крім залізничного) (22%). При цьому, 90% перестраховувальних виплат за договорами страхування від вогневих ризиків та

ризиків стихійних явищ і 50% - за договорами перестраховування наземного транспорту компенсуються за допомогою зовнішнього перестраховування, тобто договорів з перестраховиками-нерезидентами.

Значне зниження коефіцієнта виплат за договорами вихідного перестраховування, яке спостерігається в 2010 році порівняно з 2009 роком (від 10,7% до 4,6%), зумовлено такими чинниками: 1) зменшенням рівня страхових виплат з видів страхування інших, ніж страхування життя, від 34% до 27,3%. Однак, скорочення рівня виплат за договорами страхування є повільнішим, ніж за перестраховувальними договорами, що пояснюється різким падінням частки страхових виплат, компенсованих перестраховиками-резидентами за договорами перестраховування фінансових ризиків, та свідчить про зниження обсягів “схемного” перестраховування з метою оптимізації оподаткування; 2) негативними тенденціями в перестраховувальній діяльності, що характеризуються низькою платоспроможністю перестраховиків-резидентів, невиконанням ними зобов'язань за договорами перестраховування та є наслідком кризових явищ у вітчизняній економіці.

У ході проведеного аналізу рівня виплат за договорами вихідного перестраховування ризиків з видів страхування іншого, ніж страхування життя, за 2005-2010 роки зазначимо, що ринку вихідного перестраховування притаманний низький рівень перестраховувальних виплат, що є негативною ознакою його розвитку та свідчить про неефективність проведення перестраховувальних операцій. Так, якщо у 2005 році за допомогою перестраховування покривається третина страхових ризиків, то в 2010 році - одна шоста їх частина.

Висновки. Підсумовуючи проведене вище дослідження, ми дійшли таких висновків. Серед позитивних аспектів функціонування ринку перестраховування виділимо такі:

- зростає частка вихідного перестраховування за страхуванням іншим, ніж страхування життя, за рахунок внутрішнього перестраховування, що є

позитивною тенденцією розвитку вітчизняного перестраховального ринку та пояснюється незначним підвищенням капіталізації перестраховиків;

- спостерігається перевищення частки перестраховальних премій в 2010 році над її рівнем 2005 року, що свідчить про якісні зрушення на ринку перестраховання та розвиток його класичного сегменту;

- зростає ємність перестраховального поля за рахунок добровільного майнового страхування;

- за усіма галузями ризикового страхування близько 90% страхових премій передається у внутрішнє перестраховання, що сприяє надходженню додаткових інвестицій в національну економіку;

- простежується підвищення коефіцієнта виплат за вихідним перестрахованням в 2010 році, що характеризує зростання ролі перестраховання у діяльності страховиків.

Поряд з позитивними тенденціями ринку вихідного перестраховання зазначимо негативні аспекти його функціонування:

- мізерна частка вихідного перестраховання з страхування життя у сукупності валових премій страхового ринку із тенденцією до скорочення, яка зумовлена низьким рівнем розвитку страхування життя в Україні;

- низький рівень платоспроможності перестраховиків-резидентів, невиконанням ними зобов'язань за договорами перестраховання в результаті кризових явищ у вітчизняній економіці;

- невисоке значення коефіцієнта перестраховальних виплат, що є негативною ознакою та свідчить про неефективність й недоцільність перестраховальних операцій.

На нашу думку, з метою підвищення ефективності функціонування ринку перестраховання необхідно: врегулювати на законодавчому рівні процес первинного і вторинного розміщення ризиків у перестрахованні; підвищити якість інформаційного забезпечення та конкурентоспроможність ринку перестраховання; сприяти скороченню схемних операцій на

перестраховальному ринку за допомогою посилення контролю держави за процесами, що відбуваються на ньому; запровадити ліцензування перестраховальної діяльності та підвищити мінімальний обсяг власного капіталу для професійних перестраховиків.

Список використаних джерел

1. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : монографія / Козьменко О.В., Козьменко С.М., Васильєва Т.А та ін. – Суми: Університетська книга, 2011. – 388 с.
2. Нечипорук Л.В. Особливості перестраховання в умовах глобалізації / Л.В. Нечипорук. – Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – №2(5). – 2011. – С.48-56.
3. Постникова И.Ю. Теория перестрахования: моногр. / И.Ю. Постникова. – М.: ОАО “Московская типография “Транспечать”, 2009. – 144 с.
4. Ткаченко Н.В. Оптимізація параметрів перестраховання / Н.В. Ткаченко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2007. – №6 – С.52-64.
5. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
6. Порядок та вимоги щодо здійснення перестраховання у страховика (перестраховика)-нерезидента. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 124 від 4 лютого 2004 року // Урядовий кур’єр. – 2004. – №25, 10 лютого.
7. Автомобільне страхування в системі безпеки дорожнього руху: Кол. моногр. / О.М. Залєтов, О.В. Кнейслер, В.М. Стецюк, О.Ю. Толстенко та ін.; Наук. ред. та кер. кол. авт. канд. екон. наук О.М. Залєтов. – К.: Міжнародна агенція “VeeZone”, 2012. – 508 с.

ЗАЯВКА

на розміщення статті у науково-теоретичному журналі “Наука й економіка”

Кнейслер

Ольга

Володимирівна

Тернопільський національний економічний університет

Докторант кафедри міжнародних фінансів

Кандидат економічних наук

Доцент

Прагматизм функціонування ринку вихідного перестраховання в Україні:

сучасні реалії та перспективи розвитку

Секція Фінансова система

46000, м. Тернопіль, вул. Л. Українки, буд. 16, кв.49

kneysler_olga@mail.ru 0974377768